

Національна академія внутрішніх справ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

**КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ
УКРАЇНИ**

За загальною редакцією

О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея

*2-ге видання, перероблене і доповнене
станом на 5 березня 2018 р.*

*Додаток до видання містить зміни до КК України
станом на 11 січня 2019 р.*

Київ
Юрінком Інтер
2018

УДК 343(477)(094.58)
ББК 67.9(4Укр)408-3
НЗ4

Схвалено до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ

Науковий редактор
Ковальський В. С., доктор юридичних наук, доцент

*Текст Кримінального кодексу України
зі змінами станом на 5 березня 2018 р.
(у додатку – станом на 11 січня 2019 р.)*

*Відтворення всієї книги або якоїсь її частини будь-якими засобами або в якій-небудь формі,
у тому числі в Інтернеті, без письмового дозволу видавництва забороняється*

НЗ4 **Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України** / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

ISBN 978-966-667-711-5

У книзі докладно прокоментовано Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III зі змінами станом на 5 березня 2018 р., з посиланнями більше ніж на тисячу нормативно-правових актів. Крім того, до кожного розділу подано перелік основних наукових джерел.

Видання буде корисним не тільки співробітникам системи органів внутрішніх справ, викладачам і слухачам навчальних закладів МВС України, а й працівникам прокуратури, органів безпеки, інших правоохоронних органів, командирам військових частин і начальникам військових установ, суддям, адвокатам, юрисконсультам, науковцям, викладачам, аспірантам і студентам юридичних навчальних закладів, а також усім особам, зацікавленим у належному захисті від злочинних посягань національної безпеки України, прав та свобод людини і громадянина, власності, довкілля, громадського порядку, інших об'єктів кримінально-правової охорони.

УДК 343(477)(094.58)
ББК 67.9(4Укр)408-3

ISBN 978-966-667-711-5

© Колектив авторів, 2018
© Юрінком Інтер, оформлення, 2018

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 2953-III від 17.01.2002, ВВР, 2002, № 17, ст. 121

№ 3075-III від 07.03.2002, ВВР, 2002, № 30, ст. 206

№ 430-IV від 16.01.2003, ВВР, 2003, № 14, ст. 95

№ 485-IV від 06.02.2003, ВВР, 2003, № 14, ст. 104

№ 662-IV від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 27, ст. 209

№ 668-IV від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 26, ст. 198

№ 669-IV від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 26, ст. 199

№ 744-IV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 29, ст. 234

№ 850-IV від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 35, ст. 271

№ 908-IV від 05.06.2003, ВВР, 2003, № 38, ст. 320

№ 1098-IV від 10.07.2003, ВВР, 2004, № 7, ст. 46

№ 1130-IV від 11.07.2003, ВВР, 2004, № 8, ст. 66

№ 1626-IV від 18.03.2004, ВВР, 2004, № 26, ст. 361

№ 1723-IV від 18.05.2004, ВВР, 2004, № 36, ст. 430)

(Щодо визнання неконституційними окремих положень див.

Рішення Конституційного Суду № 15-рп/2004 від 02.11.2004)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 2252-IV від 16.12.2004, ВВР, 2005, № 5, ст. 119

№ 2276-IV від 21.12.2004, ВВР, 2005, № 6, ст. 134

№ 2289-IV від 23.12.2004, ВВР, 2005, № 6, ст. 139

№ 2308-IV від 11.01.2005, ВВР, 2005, № 6, ст. 145

№ 2322-IV від 12.01.2005, ВВР, 2005, № 10, ст. 187

№ 2456-IV від 03.03.2005, ВВР, 2005, № 16, ст. 260

№ 2598-IV від 31.05.2005, ВВР, 2005, № 27, ст. 359

№ 2734-IV від 06.07.2005, ВВР, 2005, № 33, ст. 432

№ 2903-IV від 22.09.2005, ВВР, 2006, № 1, ст. 4

№ 2984-IV від 18.10.2005, ВВР, 2006, № 2–3, ст. 37

№ 3108-IV від 17.11.2005, ВВР, 2006, № 1, ст. 18

№ 3169-IV від 01.12.2005, ВВР, 2006, № 12, ст. 105

№ 3316-IV від 12.01.2006, ВВР, 2006, № 17, ст. 147

№ 3423-IV від 09.02.2006, ВВР, 2006, № 26, ст. 211

№ 3480-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 31, ст. 268

№ 3504-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 33, ст. 280

№ 170-V від 21.09.2006, ВВР, 2006, № 45, ст. 443

№ 527-V від 22.12.2006, ВВР, 2007, № 11, ст. 96

№ 534-V від 22.12.2006, ВВР, 2007, № 10, ст. 91

№ 578-V від 11.01.2007, ВВР, 2007, № 13, ст. 131

№ 698-V від 22.02.2007, ВВР, 2007, № 20, ст. 282

№ 875-V від 05.04.2007, ВВР, 2007, № 29, ст. 388

№ 966-V від 19.04.2007, ВВР, 2007, № 32, ст. 412

№ 1071-V від 24.05.2007, ВВР, 2007, № 34, ст. 447

№ 1111-V від 31.05.2007, ВВР, 2007, № 44, ст. 512

№ 270-VI від 15.04.2008, ВВР, 2008, № 24, ст. 236

№ 586-VI від 24.09.2008, ВВР, 2009, № 10–11, ст. 137

№ 600-VI від 25.09.2008, ВВР, 2009, № 13, ст. 154

№ 616-VI від 01.10.2008, ВВР, 2009, № 14, ст. 167

- № 801-VI від 25.12.2008, *BBP*, 2009, № 23, *ст.* 278
№ 890-VI від 15.01.2009, *BBP*, 2009, № 25, *ст.* 311 –
Закон визнано неконституційним згідно
з Рішенням Конституційного Суду
№ 20-рп/2009 від 10.09.2009
- № 894-VI від 15.01.2009, *BBP*, 2009, № 26, *ст.* 317
№ 1027-VI від 19.02.2009, *BBP*, 2009, № 28, *ст.* 368
№ 1125-VI від 17.03.2009, *BBP*, 2009, № 30, *ст.* 423
№ 1165-VI від 19.03.2009, *BBP*, 2009, № 31, *ст.* 458
№ 1166-VI від 19.03.2009, *BBP*, 2009, № 31, *ст.* 459
№ 1180-VI від 19.03.2009, *BBP*, 2009, № 32–33, *ст.* 485
№ 1254-VI від 14.04.2009, *BBP*, 2009, № 36–37, *ст.* 511
№ 1414-VI від 02.06.2009, *BBP*, 2009, № 41, *ст.* 600
№ 1441-VI від 04.06.2009, *BBP*, 2009, № 42, *ст.* 632
№ 1449-VI від 04.06.2009, *BBP*, 2009, № 43, *ст.* 640
№ 1452-VI від 04.06.2009, *BBP*, 2009, № 44, *ст.* 653
№ 1475-VI від 05.06.2009, *BBP*, 2009, № 45, *ст.* 683
№ 1508-VI від 11.06.2009, *BBP*, 2009, № 46, *ст.* 699
№ 1520-VI від 11.06.2009, *BBP*, 2009, № 49, *ст.* 732
№ 1616-VI від 21.08.2009, *BBP*, 2009, № 50, *ст.* 754
№ 1675-VI від 22.10.2009, *BBP*, 2010, № 4, *ст.* 28
№ 1707-VI від 05.11.2009, *BBP*, 2010, № 5, *ст.* 43
№ 1708-VI від 05.11.2009, *BBP*, 2010, № 5, *ст.* 44
№ 1819-VI від 20.01.2010, *BBP*, 2010, № 10, *ст.* 105
№ 1827-VI від 21.01.2010, *BBP*, 2010, № 10, *ст.* 108
№ 2258-VI від 18.05.2010, *BBP*, 2010, № 29, *ст.* 392
№ 2295-VI від 01.06.2010, *BBP*, 2010, № 30, *ст.* 399
№ 2338-VI від 15.06.2010, *BBP*, 2010, № 32, *ст.* 450
№ 2453-VI від 07.07.2010, *BBP*, 2010, № 41–42, № 43,
№ 44–45, *ст.* 529
№ 2457-VI від 08.07.2010, *BBP*, 2010, № 48, *ст.* 564
№ 2464-VI від 08.07.2010, *BBP*, 2011, № 2–3, *ст.* 11
№ 2518-VI від 09.09.2010, *BBP*, 2011, № 4, *ст.* 22
№ 2556-VI від 23.09.2010, *BBP*, 2011, № 6, *ст.* 42
№ 2677-VI від 04.11.2010, *BBP*, 2011, № 19–20, *ст.* 142
№ 2735-VI від 02.12.2010, *BBP*, 2011, № 21, *ст.* 144
№ 2742-VI від 02.12.2010, *BBP*, 2011, № 22, *ст.* 146
№ 2756-VI від 02.12.2010, *BBP*, 2011, № 23, *ст.* 160
№ 2808-VI від 21.12.2010, *BBP*, 2011, № 25, *ст.* 188
№ 2852-VI від 22.12.2010, *BBP*, 2011, № 28, *ст.* 253
№ 2924-VI від 13.01.2011, *BBP*, 2011, № 31, *ст.* 302
№ 2939-VI від 13.01.2011, *BBP*, 2011, № 32, *ст.* 314
№ 3186-VI від 05.04.2011, *BBP*, 2011, № 42, *ст.* 424
№ 3207-VI від 07.04.2011, *BBP*, 2011, № 41, *ст.* 414
№ 3267-VI від 21.04.2011, *BBP*, 2011, № 44, *ст.* 456
№ 3306-VI від 22.04.2011, *BBP*, 2011, № 44, *ст.* 471
Кодексом № 3393-VI від 19.05.2011, *BBP*, 2011, № 48–49, *ст.* 536
- Законами
- № 3454-VI від 02.06.2011, *BBP*, 2011, № 50, *ст.* 549
№ 3465-VI від 02.06.2011, *BBP*, 2011, № 51, *ст.* 580
№ 3571-VI від 05.07.2011, *BBP*, 2012, № 5, *ст.* 38
№ 3718-VI від 08.09.2011, *BBP*, 2012, № 19–20, *ст.* 168

№ 3795-VI від 22.09.2011, *BBP*, 2012, № 21, *ст.* 197
№ 3826-VI від 06.10.2011, *BBP*, 2012, № 21, *ст.* 203
№ 4016-VI від 04.11.2011, *BBP*, 2012, № 25, *ст.* 260
№ 4025-VI від 15.11.2011, *BBP*, 2012, № 25, *ст.* 263
№ 4452-VI від 23.02.2012, *BBP*, 2012, № 50, *ст.* 564
№ 4652-VI від 13.04.2012, *BBP*, 2013, № 21, *ст.* 208)
(Офіційне тлумачення до Кодексу див. у Рішенні Конституційного Суду
№ 10-рп/2012 від 18.04.2012)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 4837-VI від 24.05.2012, *BBP*, 2013, № 15, *ст.* 113
№ 4838-VI від 24.05.2012, *BBP*, 2013, № 15, *ст.* 114
№ 4955-VI від 07.06.2012, *BBP*, 2013, № 18, *ст.* 170
№ 5064-VI від 05.07.2012, *BBP*, 2013, № 28, *ст.* 299
№ 5065-VI від 05.07.2012, *BBP*, 2013, № 28, *ст.* 300
№ 5283-VI від 18.09.2012, *BBP*, 2013, № 36, *ст.* 481
№ 5284-VI від 18.09.2012, *BBP*, 2013, № 37, *ст.* 488
№ 5460-VI від 16.10.2012, *BBP*, 2014, № 2–3, *ст.* 41
№ 221-VII від 18.04.2013, *BBP*, 2014, № 10, *ст.* 119
№ 222-VII від 18.04.2013, *BBP*, 2014, № 11, *ст.* 131
№ 228-VII від 14.05.2013, *BBP*, 2014, № 11, *ст.* 133
№ 245-VII від 16.05.2013, *BBP*, 2014, № 12, *ст.* 178
№ 314-VII від 23.05.2013, *BBP*, 2014, № 12, *ст.* 183
№ 642-VII від 10.10.2013, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 773
№ 721-VII від 16.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 801 –
втратив чинність на підставі Закону № 732-VII
від 28.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 811
№ 728-VII від 16.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 808 –
втратив чинність на підставі Закону № 732-VII
від 28.01.2014
№ 729-VII від 16.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 809 –
втратив чинність на підставі Закону № 732-VII
від 28.01.2014
№ 734-VII від 28.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 813
№ 735-VII від 28.01.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 814
№ 746-VII від 21.02.2014, *BBP*, 2014, № 12, *ст.* 188
№ 767-VII від 23.02.2014, *BBP*, 2014, № 17, *ст.* 593
№ 877-VII від 13.03.2014, *BBP*, 2014, № 15, *ст.* 326
№ 879-VII від 13.03.2014, *BBP*, 2014, № 16, *ст.* 582
№ 1170-VII від 27.03.2014, *BBP*, 2014, № 22, *ст.* 816
№ 1183-VII від 08.04.2014, *BBP*, 2014, № 23, *ст.* 867
№ 1194-VII від 09.04.2014, *BBP*, 2014, № 25, *ст.* 890
№ 1207-VII від 15.04.2014, *BBP*, 2014, № 26, *ст.* 892
№ 1261-VII від 13.05.2014, *BBP*, 2014, № 28, *ст.* 937
№ 1519-VII від 18.06.2014, *BBP*, 2014, № 32, *ст.* 1124
№ 1533-VII від 19.06.2014, *BBP*, 2014, № 32, *ст.* 1125
№ 1682-VII від 16.09.2014, *BBP*, 2014, № 44, *ст.* 2041
№ 1689-VII від 07.10.2014, *BBP*, 2014, № 46, *ст.* 2046
№ 1697-VII від 14.10.2014, *BBP*, 2015, № 2–3, *ст.* 12
№ 1698-VII від 14.10.2014, *BBP*, 2014, № 47, *ст.* 2051
№ 1700-VII від 14.10.2014, *BBP*, 2014, № 49, *ст.* 2056
№ 1702-VII від 14.10.2014, *BBP*, 2014, № 50–51, *ст.* 2057
№ 1703-VII від 14.10.2014, *BBP*, 2014, № 45, *ст.* 2045

- № 63-VIII від 25.12.2014, BBP, 2015, № 6, ст. 38
№ 71-VIII від 28.12.2014, BBP, 2015, № 7–8, № 9, ст. 55
№ 77-VIII від 28.12.2014, BBP, 2015, № 11, ст. 75
№ 116-VIII від 15.01.2015, BBP, 2015, № 13, ст. 85
№ 158-VIII від 05.02.2015, BBP, 2015, № 13, ст. 92
№ 186-VIII від 12.02.2015, BBP, 2015, № 16, ст. 110
№ 191-VIII від 12.02.2015, BBP, 2015, № 21, ст. 133
№ 194-VIII від 12.02.2015, BBP, 2015, № 16, ст. 113
№ 198-VIII від 12.02.2015, BBP, 2015, № 17, ст. 118
№ 218-VIII від 02.03.2015, BBP, 2015, № 17, ст. 122
№ 222-VIII від 02.03.2015, BBP, 2015, № 23, ст. 158
№ 290-VIII від 07.04.2015, BBP, 2015, № 26, ст. 217
№ 317-VIII від 09.04.2015, BBP, 2015, № 26, ст. 219
№ 421-VIII від 14.05.2015, BBP, 2015, № 29, ст. 264
№ 576-VIII від 02.07.2015, BBP, 2015, № 36, ст. 360
№ 629-VIII від 16.07.2015 BBP, 2015, № 43, ст. 386)
№ 716-VIII від 06.10.2015, BBP, 2015, № 47, ст. 436
№ 731-VIII від 08.10.2015, BBP, 2015, № 49–50, ст. 449
№ 743-VIII від 03.11.2015, BBP, 2015, № 51, ст. 472
№ 770-VIII від 10.11.2015, BBP, 2015, № 49–50, ст. 464
№ 835-VIII від 26.11.2015, BBP, 2016, № 2, ст. 17
№ 838-VIII від 26.11.2015, BBP, 2016, № 2, ст. 18
№ 889-VIII від 10.12.2015, BBP, 2016, № 4, ст. 43
№ 993-VIII від 04.02.2016, BBP, 2016, № 12, ст. 135
№ 1019-VIII від 18.02.2016, BBP, 2016, № 11, ст. 127
№ 1022-VIII від 15.03.2016, BBP, 2016, № 13, ст. 146
№ 1403-VIII від 02.06.2016, BBP, 2016, № 29, ст. 535
№ 1404-VIII від 02.06.2016, BBP, 2016, № 30, ст. 542
№ 1492-VIII від 07.09.2016, BBP, 2016, № 43, ст. 736 – положення щодо застосування
пробаційних програм набирають чинності з 1 січня 2018 року
№ 1540-VIII від 22.09.2016, BBP, 2016, № 51, ст. 833
№ 1638-VIII від 04.10.2016, BBP, 2016, № 46, ст. 779
№ 1666-VIII від 06.10.2016, BBP, 2016, № 47, ст. 800
№ 1774-VIII від 06.12.2016, BBP, 2017, № 2, ст. 25
№ 1791-VIII від 20.12.2016, BBP, 2017, № 4, ст. 42
№ 1798-VIII від 21.12.2016, BBP, 2017, № 7–8, ст. 50
№ 1952-VIII від 16.03.2017, BBP, 2017, № 17, ст. 205
№ 1977-VIII від 23.03.2017, BBP, 2017, № 20, ст. 240
№ 2046-VIII від 18.05.2017, BBP, 2017, № 27–28, ст. 313
№ 2052-VIII від 18.05.2017, BBP, 2017, № 26, ст. 297
№ 2059-VIII від 23.05.2017, BBP, 2017, № 29, ст. 315
№ 2063-VIII від 23.05.2017, BBP, 2017, № 37, ст. 379
№ 2119-VIII від 22.06.2017, BBP, 2017, № 34, ст. 370
№ 2120-VIII від 22.06.2017, BBP, 2017, № 34, ст. 371
№ 2136-VIII від 13.07.2017, BBP, 2017, № 35, ст. 376)
№ 2147-VIII від 03.10.2017, BBP, 2017, № 48, ст. 436
№ 2213-VIII від 16.11.2017, BBP, 2017, № 49–50, ст. 444
№ 2227-VIII від 06.12.2017, BBP, 2018, № 5, ст. 34)
(У тексті Кодексу слова «Генеральний прокурор України» в усіх відмінках замінено слова-
ми «Генеральний прокурор» у відповідному відмінку згідно із Законом № 1798-VIII від
21.12.2016)

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання Кримінального кодексу України

1. Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

2. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

1. Ефективна протидія злочинності в державі неможлива без її належного забезпечення на всіх відповідних рівнях, зокрема й правовому. На цій підставі держава видає закони, в яких встановлюються заборони негативної та неприпустимої для суспільства поведінки під загрозою застосування до порушників найсуворіших заходів карального впливу (кримінального покарання). В Україні такі закони представлені в єдиному систематизованому нормативно-правовому акті – Кримінальному кодексі.

2. **Кримінальний кодекс України** – сукупність систематизованих юридичних норм, прийнятих вищим органом законодавчої влади (Верховною Радою України), що визначають, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які види покарань і в яких межах можуть застосовуватися до осіб, котрі їх вчинили.

Законодавець передбачає в назві Кодексу поширений в українській мові прикметник «кримінальний» (від лат. «crimen» – злочин), що дозволяє буквально розуміти цей нормативно-правовий акт як «кодекс про злочини». Поняття «кодекс» (від лат. «codex» – книга, зведення законів, сукупність правил) означає специфічний різновид закону, тобто кодифікаційного акта, що забезпечує детальний правовий захист та регулювання окремих сфер суспільних відносин і має структурний розподіл на частини, розділи, статті, які певною мірою відображають зміст галузі законодавства.

Структурно КК утворюють **чотири головні компоненти**: 1) Загальна частина; 2) Особлива частина; 3) Прикінцеві та перехідні положення; 4) Додаток (Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком).

Загальна частина КК складається з 15 розділів (крім того, з 26 квітня 2014 р. набрав чинності розд. XIV¹ «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб») у межах статей 1–108. У її нормах визначені та врегульовані положення загального характеру, зокрема: а) завдання КК, підстави та принципи кримінальної відповідальності; б) принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у часі, просторі й за колом осіб; в) поняття та види злочинів, їх стадії; г) ознаки суб'єкта злочину; г) поняття вини, її форми і види; д) поняття співучасті в злочині та види співучасників; е) повторність, сукупність та рецидив злочинів; е) обставини, що виключають злочинність діяння; ж) правові підстави й порядок звільнення від кримінальної відповідальності; з) поняття та види покарань, засади призначення покарання; и) звільнення від покарання та його відбування; і) правові наслідки судимості, строки її погашення і зняття; ї) примусові заходи медичного характеру та примусове лікування; й) особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх.

Особлива частина КК складається з 20 розділів у межах статей 109–447, у яких окреслені: а) суспільно небезпечні діяння, що є злочинами; б) види та межі покарань, що підлягають застосуванню до осіб, котрі вчинили ці злочини; в) підстави й умови звільнення осіб від кримінальної відповідальності за конкретні злочини (ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258³, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307 КК та ін.); г) визначення окремих понять (повторність злочину в статтях 185, 186 та 189–191 – п. 1 примітки до ст. 185, бюджетні кошти – п. 1 примітки до ст. 210, збройні формування – п. 2 при-

мітки до ст. 260, транспортні засоби – примітка до ст. 286, допінг – примітка до ст. 323 КК тощо).

Прикінцеві та перехідні положення складаються з двох розділів, у яких зазначаються нормативні акти, що втратили чинність, порядок та умови звільнення осіб певних категорій від кримінальної відповідальності й покарання, інші питання регулятивного характеру у зв'язку з набранням чинності КК 2001 р.

У Додатку (Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком) вказано види майна і предмети, конфісковувати які не дозволяється, оскільки вони є необхідними для засудженого та осіб, котрі перебувають на його утриманні.

3. У ч. 1 ст. 1 КК закріплюються два його **основні завдання**: 1) правове забезпечення охорони найбільш важливих суспільних відносин та соціальних благ; 2) запобігання злочинам.

Пріоритетним завданням КК є здійснення **охорони (захисту)** притаманними йому засобами найцінніших соціальних здобутків – особи (як сукупності суспільних властивостей і ознак людини й громадянина), її життя, здоров'я, волі, недоторканності та інших законних прав і свобод – від злочинних посягань. Такі пріоритети продиктовані вимогами ст. 3 КУ: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Об'єктами кримінально-правової охорони визнаються також власність, громадський порядок та громадська безпека, довкілля, конституційний устрій України, мир і безпека людства. У ч. 1 ст. 1 КК наводиться перелік найбільш важливих, найголовніших об'єктів, що перебувають під кримінально-правовою охороною. Проте їх повний і вичерпний перелік міститься в Особливій частині КК, де встановлюється відповідальність за конкретні посягання на них. Захист менш важливих суспільних відносин покладено на правові норми інших галузей права (адміністративного, цивільного, трудового тощо).

Права і свободи людини і громадянина – це комплекс прав і свобод, які передбачаються та охороняються Конституцією та іншими законами України. Перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина визначено в розд. II Основного Закону України (право на життя, повагу до людської гідності, свободу та особисту недоторканність, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, недоторканність житла, конфіденційність особистого та сімейного життя, свободу пересування, думки та слова, світогляд і віросповідання, об'єднання у політичні партії та громадські організації, обирати й бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, брати участь в управлінні державними справами, проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, власність та здійснення підприємницької діяльності, працю, відпочинок, страйк, соціальний захист, житло, охорону здоров'я, безпечне довкілля, освіту тощо).

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (ч. 1 ст. 26 КУ).

Людина – біологічна істота, соціальний індивід, суб'єкт суспільно-історичної діяльності та культури, наділений природними благами (життя, здоров'я, свобода, недоторканність, честь і гідність).

Громадянин (громадянин України) – фізична особа, яка має політико-правову належність до Української держави, реалізуючи свій статус через встановлені законодавством права й обов'язки.

Власність – урегульовані та забезпечувані законом суспільні відносини з приводу володіння, користування і розпорядження майном та іншими матеріальними цінностями.

Громадський порядок – стан суспільних відносин, який гарантує спокійні умови суспільно корисної діяльності, відпочинку та побуту людей, включаючи зовнішні умови нормального функціонування державних, громадських і приватних об'єднань, дотримання суспільної моралі, а також принципів користування матеріальними благами.

Громадська безпека – стан захищеності громадянського суспільства, який характеризується відсутністю небезпеки для життя і здоров'я людей, їх спокою та майнових прав, нор-

мальної діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, цілісності та збереження матеріальних цінностей.

Довкілля – навколишнє природне середовище, тобто сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, залучені до господарського обігу й не використовувані в народному господарстві в означений період (земля, надра, вода, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти, інші природні комплекси.

Конституційний устрій України – визначена конституційними нормами цілісна система основних соціально-правових відносин, що встановлюють форми та способи функціонування державних і суспільних інститутів в Україні.

Мир і безпека людства – стан міжнародного співіснування, за якого відсутня загроза війни та воєнних (збройних) конфліктів, забезпечуються умови захищеності людей у планетарному масштабі.

4. Запобігання злочинам як попереджувальна (профілактична) функція КК полягає у впливі через кримінально-правову заборону на громадян з метою утримання їх від вчинення злочинів під загрозою покарання (загальна превенція) або у застосуванні для попередження вчинення засудженими нових злочинів кримінального покарання та інших примусових заходів, пов'язаних з посиленням соціального контролю за ними (спеціальна превенція).

5. З огляду на положення інших кримінально-правових норм *функціями* КК крім охоронної та запобіжної (профілактичної) також визнаються: *а) регулятивна* – він регулює негативні суспільні відносини, що виникають унаслідок вчинення злочину (наприклад, порядок призначення покарання, погашення та зняття судимості, застосування примусових заходів медичного характеру); *б) заохочувальна* – охоплює норми про необхідну оборону, крайню необхідність, звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з бездоганною поведінкою після вчинення злочину та поведінкою, про яку йдеться в статтях Особливої частини КК (ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175 тощо); *в) виховна* – виховує громадян у дусі поваги до виконання та дотримання законів.

6. Відповідно до ч. 2 ст. 1 КК реалізація його завдань (функцій) забезпечується визначенням суспільно небезпечних діянь, що є злочинами, та покарань, котрі застосовуються до осіб, які їх вчинили. Отже, у кримінальному законодавстві втілюється один з визначальних принципів, відомих ще римським юристам: «*nullum crimen nulla poena sine lege*» (немає ані злочину, ані покарання без вказівки на це в законі). Тому ніяке інше діяння не визнається злочином та ніяке інше покарання не має застосовуватись, якщо це прямо не зазначено у кримінально-правових нормах.

Стаття 2. Підстава кримінальної відповідальності

1. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

2. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

3. Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу.

1. Підстави кримінальної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить кримінальну відповідальність можливою. З положень ч. 1 ст. 2 КК випливають три послідовних і взаємопов'язаних висновки: 1) підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння; 2) таке суспільно небезпечне діяння має містити склад злочину; 3) зазначений склад злочину повинен передбачатися КК. Законодавець розрізняє фактичну й правову підстави кримінальної відповідальності. *Фактичною підставою* кримінальної відповідальності є вчинення особою передбаченого в КК суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину (наприклад, сам факт вчинення особою крадіжки вважається підставою кримінальної відповідальності). *Правовою (юридичною) підставою* кримінальної відповідальності є наявність у вчиненому особою суспільно небезпечному діянні складу злочину, передбаченого КК.